

BİLGİ EKONOMİLERİ VE TÜRKİYE’DE KADIN İŞGÜCÜNÜN İSTİHDAM YAPISI

Hayriye ATİK¹

Figen Tombak²

Özet: Sanayi toplumundan sanayi-sonrası topluma dönüşüm, ülkelerin istihdam yapılarında önemli değişikliklere yol açmaktadır. Sanayi toplumunda önemli bir paya sahip olan sanayi sektörünün yerini, sanayi sonrası bilgi ekonomisinde bilgi ve hizmet sektörleri almaktadır. Sanayi toplumunda sanayi sektörünün kas gücüne dayalı olan yapısından dolayı sanayi sektöründe çok fazla istihdam olanağı bulamayan kadın işgücü, sanayi sonrası toplumda ön plana çıkan bilgi ve hizmet sektörlerinde daha fazla çalışma olanağı bulmuştur. Bu sektörlerdeki işlerin zihin gücüne dayalı olması, eğitim düzeyi gittikçe yükselen kadın işgücünün bu sektörlerde yoğunlaşmasına yol açmıştır.

Bu çalışmada kadın işgücünün bilgi toplumları ve Türkiye’deki istihdam yapısı karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Ancak, Türkiye dışında ele alınan ülkelerin hepsi bilgi toplumu değildir. Asıl karşılaştırma bilgi toplumları ile yapılmakla birlikte, analizlere BRICS üyeleri de dahil edilmiştir. Bunun nedeni, bu ülkelerin bir kısmının Türkiye ile benzer gelişme aşamasında bulunması ve son yıllarda yükselen ekonomiler grubunda yer almalarıdır. Bilgi sektörünün istihdamdaki payı, R.L. Katz (1986) tarafından geliştirilen bir yöntemden yararlanılarak hesaplanmıştır. Bilgi toplumlarına dönüşmüş ülkelerde kadınların eğitim ve uzmanlaşma gerektiren bilgi ve hizmet sektörlerinde yoğun olarak çalıştıkları gözlenmektedir. Hatta bu ülkelerde kadın işgücünün %60’ından fazlası tek başına bilgi sektöründe istihdam edilmektedir. Türkiye’deki kadın işgücünün istihdam yapısı henüz bilgi toplumlarının oldukça gerisindedir. Türkiye’de kadınların en yoğun olarak istihdam edildiği sektör tarım sektörüdür.

EMPLOYMENT STRUCTURE OF WOMEN LABOUR FORCE IN INFORMATION ECONOMIES AND IN TURKEY

Abstract: The transformation from industrial society to the post -industrial society led important changes in the employment structure of the countries. In the post industrial information economy, information and services sectors took the place of the industrial sector in the industrial economy. Women workforce, who did not took place in the industry as it depends on the physical strength, had the opportunity to work in the information and services sectors of the post-industrial society. As the work in these sectors are based on the intellectual power, the increase in the educational level of the women workforce led their concentration in these sectors.

In this study, employment structure of women in Turkey and in information societies examined comparatively. However, all the other countries, outside Turkey are not information societies. Although real comparison is done with information societies, BRICS countries are included in the analysis as well. The reason of this is that some of the BRICS countries are in the same development level with Turkey and they are accepted as emerging economies. The employment share of the information sector is calculated by using a method developed by Katz (1986). Women in the economies transformed to information economies are employed in the information and services sectors that need education and specialisation. Even more than sixty percent of women in these countries are employed in the information sector. Employment structure of women in Turkey still is far behind the information societies. The sector that women is highly employed in Turkey is agriculture.

¹ Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü Başkanı, atik@erciyes.edu.tr

² Arş. Gör. Bozok Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Figen.tombak@bozok.edu.tr

Giriş

Gelişmiş ekonomilerin günümüzde ulaştıkları gelişme aşaması, “sanayi-sonrası toplum”, “bilgi toplumu” veya “bilgi ekonomisi” gibi farklı isimlerle tanımlanmaktadır. Sanayi toplumundan içinde bulunduğumuz bilgi toplumuna dönüşümün en önemli göstergelerinden biri, ülkelerin istihdam yapılarının değişimi olmuştur. Yeni gelişme aşamasında, sanayi sektörünün istihdam payı gerilerken, hizmet ve bilgi sektörlerinin istihdam paylarında artışlar gözlenmiştir. Bu sektörlerdeki istihdam artışı, kadın işgücünün iş hayatına girişini de kolaylaştırmıştır. Çünkü, kas gücüne dayalı olan sanayi sektörünün yerini zihin gücüne dayalı hizmet ve bilgi sektörlerinin alması, kadın işgücünün bu sektörlerde daha fazla istihdamına olanak sağlamıştır.

Böylece, başta ABD olmak üzere 1950’lerin sonlarında sanayi-sonrası topluma dönüşen tüm ülkelerin istihdam yapılarında kadın işgücünün ağırlığı artmaya başlamıştır. Hizmet sektöründeki pek çok işin fiziksel bir güç gerektirmemesi, sektördeki esnek çalışma saatleri, kadın işgücünün eğitim düzeylerinde gözlenen artışlar ve hizmet kesimindeki işlerin genellikle yerleşim bölgelerinde veya bu bölgelere yakın yerlerde bulunması kadınların hizmetlerdeki istihdam oranlarını sanayi sektörüne göre daha fazla artırmıştır. D. Bell kadınların satış elemanları, öğretmen, sağlık teknisyenleri vb. meslek sahipleri içindeki yeri göz önüne alındığında, hizmet ekonomisinin kadın yoğun bir ekonomi olduğunu belirtmiştir (Dura, 1990: 82).

Bu çalışmanın amacı, bilgi ekonomisine ilk olarak dönüştüğü kabul edilen ABD, İngiltere, Almanya, Fransa gibi ülkeler başta olmak üzere diğer bilgi ekonomilerinde kadın işgücünün bilgi sektörü de dahil olmak üzere sektörel istihdam yapılarını ortaya koymak, kadın işgücünün istihdam yapısı bakımından Türkiye’nin bilgi ekonomilerine göre nerede olduğunu belirlemektir.

Çalışmada 2003 ve 2008 verileri kullanılmıştır. Kadın işgücünün istihdam yapısı ilk olarak meslek grupları açısından ele alınmıştır. Daha sonra, kadın işgücünün dört sektör (bilgi, hizmet, sanayi ve tarım) itibarıyla istihdam yapısı, R.L Katz (1986) tarafından geliştirilen ve daha sonra Atik (1998), Atik ve Dura (2002), Atik ve Altıparmak (2011) tarafından kullanılan yöntemden yararlanılarak hesaplanmıştır. Analizlerimiz ABD, Japonya, Avrupa Birliği (AB) ülkeleri, BRICS üyeleri ve Türkiye için yapılmıştır. ABD, Japonya ve AB üyeleri bilgi toplumu olarak kabul edilmiş, Türkiye’nin bulunduğu nokta bu ülkelerle karşılaştırılmıştır. Bilgi toplumu olarak kabul edilen ülkeler yanında, BRICS üyelerine yer verilmesi ise iki nedene dayanmaktadır. İlk olarak, bu ülkelerden bazılarının Türkiye ile benzerlik göstermesidir. İkinci olarak, bu grupta yer alan ülkelerin önemli bir gelişme performansı sergilemeleridir.

Analizlerde kullanılan veriler, Uluslararası Çalışma Teşkilatı (International Labour Organisation) istatistiklerinden alınmıştır.

Bildiri dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, bilgi toplumlarında kadın işgücünün istihdam yapısı ile ilgili teorik açıklamalar yer alacaktır. İkinci bölümde, kadın işgücünün özellikle bilgi sektöründeki istihdam payını belirlemek amacıyla kullanılacak analiz yöntemleri ele alınacaktır. Üçüncü bölümde, bilgi ekonomileri ve Türkiye’de kadın işgücünün bilgi sektörünün istihdam payı hesaplanacak ve analiz edilecektir. Dördüncü bölümde, “sonuç” yer almaktadır.

1. Bilgi Toplularında Kadın İşgücünün İstihdam Yapısı

Bilgi toplumuna dönüşüm sürecine giren ülkelerde kadın aktif nüfusun sektörel dağılımında meydana gelen değişim, V.R. Fuchs (1968), Y. Sabolo (1975) ve ILO (1989)'nun yaptığı temel çalışmalarda analiz edilmiştir. Fuchs 1960 yılında ABD'ndeki kadın ve erkek işgücünün istihdam yapısını iki farklı kritere göre incelemiştir. İlk kritere göre, 1960 yılında mal üretiminde çalışanların %80'i erkekti. Buna karşılık %20'si kadınlardan oluşuyordu. Oysa, hizmetlerde çalışanların %54'ü erkek, %46'sı kadındı. İkinci kritere göre, kadın aktif nüfusun %27'si mal üreten sektörlerde istihdam edilirken, %73'ü hizmet kesiminde istihdam ediliyordu (Dura, 1990: 82).

Burada ele alacağımız ikinci temel çalışma Y.Sabolo'ya aittir. Sabolo, 1960-1971 döneminde yer alan farklı yıllara ait verilerden yararlanarak 13'ü gelişmiş, 18'i gelişmekte olan 31 ülkedeki kadın aktif nüfusun sektörel dağılımını incelemiştir. Yazarın düzenlediği tablodan yaptığımız hesaplamalar, ele alınan dönemde gelişmiş ülkelerdeki kadın işgücünün %7.3'ünün tarımda, %26'sının sanayide, %67'sinin hizmetlerde istihdam edildiğini ortaya koymaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde bu oranlar sırasıyla, %30.4 ve %18.0 ve %51.8'dir (Sabolo, 1975:119).

Yine Sabolo'nu gözlemlerine göre, gelişmekte olan ülkelerde kadın aktif nüfusun büyük bir bölümü "geleneksel sektörler" diye adlandırdığı tarım ve ormancılık, küçük çaplı ticari işler ve hizmetlerde istihdam ediliyordu. Örneğin, gelişmekte olan ülkeler grubunda yer alan Gana'da 1960 yılında kadınların bu tür faaliyetlerdeki istihdam payı %96 iken; erkeklerinki %70'ti. Sabolo, ekonomik gelişme düzeyi yükseldikçe, kadınların geleneksel sektörlerdeki istihdam payının azalacağını, hizmetlerdeki istihdam paylarının artacağını belirtmiştir. Yazar'ın verdiği rakamlara göre, İsviçre'de kadınların geleneksel sektörlerdeki istihdam oranı, 1900-1960 arasında %30'dan %14'e düşmüş, hizmetlerdeki istihdam oranı %8'den %50'ye yükselmiştir (Sabolo, 1975:119).

Bu konuda yapılan temel çalışmalardan bir diğeri ILO'ya aittir. ILO'nun çalışmasında ülke grupları itibariyle, 1950-1980 döneminde kadın işgücünün sektörler arası dağılımında meydana gelen değişim incelenmiş, 2000 yılı ile ilgili tahminlerde bulunulmuştur. Sanayileşmiş piyasa ekonomileri ile ilgili bulgulara göre, 1950 yılında bu ülkelerdeki kadın işgücünün %68'i tarım-dışı kesimlerde çalışırken, %32'si tarım sektöründe çalışmaktaydı. 1980 yılında bu oranlar sırasıyla %89 ve %11'dir. Aynı yıl, hizmet sektörünün istihdam payı %68, sanayi sektörünün istihdam payı %21'dir. Ayrıca, 2000 yılına kadar kadın işgücünün tarım-dışı kesimlere kayacağı tahmin edilmiştir (ILO, 1989:115).

Örneğin, 2008 yılında ABD'nde kadın işgücünün tarım-dışı sektörlerdeki istihdam payı %99, 97, Almanya'da % 98.8, Portekiz'de %88.5'dir. Buna karşılık, kadın işgücünün tarım-dışı sektörlerdeki istihdam payı; Brezilya'da %86.3, Türkiye'de %68.9 ve Çin'de %31.1'dir (Bkz. Tablo 5). Bu hesaplamalarımız, günümüzde sanayileşmiş piyasa ekonomilerine ait verilerin ILO'nun tahminlerini doğrulamaktadır. Ancak, Brezilya, Türkiye ve Çin'de tarım dışı sektörlerdeki istihdam oranı, gelişmiş ekonomilere göre önemli ölçüde farklıdır.

2.Yöntem

Araştırmamızın üçüncü bölümünde bilgi toplumlarında, Türkiye'de ve BRICS üyelerinde kadın işgücünün meslek grupları ve sektörler arasında dağılımı karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Sektörel analizler, şimdiye kadar genellikle yapılandırılmış farklı olarak, dört sektör açısından (tarım, sanayi, hizmetler, bilgi) ele alınmıştır. Uluslar arası istatistikler istihdamın sektörel dağılımını tarım, sanayi ve hizmetler olmak üzere üç sektör itibariyle yayınlamaktadır. Dolayısıyla, bilgi sektörünün istihdamdaki payını da dahil ederek dört sektör

açısından analiz yapmak istediğimizde, R.L. Katz (1986) tarafından daha önce geliştirilen ve daha sonra çalışmanın giriş kısmında zikrettiğimiz yazarlar tarafından kullanılan bir yöntem kullanılmıştır.

İstihdamın dört sektör açısından dağılımını belirlemek amacıyla, ILO tarafından yayınlanan meslek istatistiklerinden yararlanılmıştır. Buna göre, her bir sektöre dahil ettiğimiz meslek grupları Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1: Sektörleri Oluşturan Meslekler

Bilgi Sektörü	Hizmetler Sektörü	Sanayi Sektörü	Tarım Sektörü
(1)*Kanun yapıcılar, üst düzey yöneticiler ve müdürler (1)	(5)Hizmet personeli ve satış elemanları	(7)Sanatkârlar	(6)Tarım, hayvancılık, ormancılık, avcılık ve su ürünlerinde çalışanlar
(2)Profesyonel meslek grupları	(9)Nitelik Gerektirmeyen İşlerde istihdam Edilenler	(8)Tesis ve makine operatörleri ve montajcılar	
(3)Teknik elemanlar ve yardımcı profesyonel meslek grupları	(0)askeri personel		
(4) Bürolarda ve müşteri hizmetlerinde çalışanlar			

Not: *Tablodaki meslek gruplarının başlarında verilen numaralar, bu mesleklere ILO tarafından verilen numaralardır.

Analizlerimizde kullandığımız veriler genellikle 2008 ve 2009 yıllarına aittir. Ancak, bazı karşılaştırmalarda 1990 ve 2003 verileri de kullanılmıştır.

3. Bilgi Toplumu ve Türkiye’de Kadın İşgücü

Bilgi toplumları ve Türkiye’de kadın işgücünün istihdam yapısı, üç başlık altında yapacağımız analizlerle ortaya konmaya çalışılacaktır. İlk olarak, bilgi ekonomileri ve Türkiye’de kadın işgücünün istihdama katılım oranlarında meydana gelen gelişmeler incelenecektir. İkinci olarak, kadın işgücünün meslekler itibariyle dağılımı ve her bir meslek grubu içinde erkek işgücü ile karşılaştırıldığında istihdam payları ele alınacaktır. Son olarak, kadın işgücünün başta bilgi sektörü olmak üzere dört sektör açısından istihdam yapısı bilgi toplumları ve Türkiye’de karşılaştırmalı olarak incelenecektir.

3.1. Kadın İşgücünün İstihdama Katkısı

Bilgi toplumuna dönüşümün en önemli göstergelerinden biri, daha önceki açıklamalarımızda vurguladığımız gibi, kadın işgücünün istihdama katılımında gözlenen artıştır. Mishra ve Smith’in (2010) OECD ülkelerinde 1980-2005 dönemini ele alarak 15-64 yaş aralığındaki kadın işgücü üzerinde yaptıkları çalışma, 1980’de OECD ülkelerinde kadın işgücünün istihdama katılım oranının %27.54 (Meksika) ile %47.14 (Çek Cumhuriyeti) arasında

değişirken; 2005 yılında bu oranların sırasıyla %24.91(Türkiye) ile %48.10 (Norveç) şeklinde gerçekleştiğini ortaya koymuştur (Mishra-Smith 2010:55). Bu araştırmaya göre, Türkiye’de 1980’de kadın işgücünün istihdama katılım oranı %35.20 iken, zaman içinde bu oran düşmüştür. Yazarların 2005 yılı için düzenledikleri tabloya göre, Türkiye (%24.91), Meksika (%34.85) ve İtalya (%39.42) dışındaki ülkelerde kadın işgücünün istihdama katılımı %44-%48 arasındadır.

Tablo 2: Bazı Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerle Türkiye’de Kadın İşgücünün Toplam İstihdamdaki Payı (1990-2009)-Yüzde olarak-

ÜLKELER	15 yaş ve üstü ortalama yıllık büyüme oranı %	Kadın işgücü	
		1990	2009
ABD	1.1	44.4	46.0
Japonya	0.2	40.7	41.6
Almanya	0.5	40.7	45.6
Avusturya	1.0	40.9	45.5
Belçika	1.0	39.0	44.9
Finlandiya	0.2	47.1	48.1
Fransa	0.7	43.3	46.8
Hollanda	1.4	38.8	45.7
İtalya	0.4	36.5	40.5
İngiltere	0.5	43.2	45.7
Türkiye	1.1	29.7	25.7
Bulgaristan	-0.7	47.9	46.1
İspanya	2.0	34.8	42.8
Portekiz	0.9	42.4	46.9
Yunanistan	1.1	36.2	40.5
Rusya	-0.1	48.6	50.1
Çin	1.0	44.8	44.6
Brezilya	2.5	35.1	43.7
Güney Afrika Cum.	3.1	37.5	43.7
Hindistan	1.9	27.1	27.6

Kaynak: <http://laborsta.ilo.org/STP/guest>, Erişim: 02.05.2011’den Yararlanılarak tarafımızdan hesaplanmıştır.

Ele aldığımız ülkelerde 15-64 yaş grubundaki kadınların istihdama katılımı, 1990 ve 2009 yılları ele alınarak Tablo 2’de incelenmiştir. 1990 yılında en düşük katılım oranına %27.1 ile Hindistan sahipken, en yüksek katılım oranına %48.6 ile Rusya sahip olmuştur. 2009 yılında en düşük oran %25.7 ile Türkiye’de en yüksek oran ise % 50.1 ile yine Rusya’dadır. Rusya, sahip olduğu bu oranlarla dünyada ilk olarak bilgi toplumuna dönüşmüş olan ABD (%46.0, 2009’da), İngiltere (%45.7, 2009 yılı) ve Fransa’yı (% 46.8, 2009 yılı) geride bırakmaktadır. Rusya, Bulgaristan (% 46.1) ve Çin (44.6)’deki yüksek oranlar, bu ülkelerin piyasa ekonomisine geçmeden önce, merkezi otoriter bir ekonomik yapıya sahip olmalarından kaynaklanmaktadır.

Tablo 2’deki oranlar, Türkiye’deki kadın işgücünün istihdama katılım oranının hem bilgi toplumlarında hem de bazı gelişmekte olan ülkelere göre oldukça düşük olduğunu göstermektedir.

3.2. İstihdamın Meslek Grupları Arasında Dağılımı

Kadınların işgücüne katılım oranlarında gözlenen artışlar, bilgi toplumuna dönüşümün önemli bir göstergesiyken; bu dönüşümün bir diğer göstergesi, kadınların bilgi sektörünü oluşturan ve yüksek eğitim gerektiren mesleklerdeki istihdam oranlarında gözlenen artıştır.

ABD İstatistik Bürosu tarafından 2004 yılında yapılan bir araştırma, kadınların istihdam oranlarında son yıllarda gözlenen artışlara rağmen, teknik ve bilimsel mesleklerde erkek işgücünün gerisinde kaldıklarını ortaya koymuştur. Bu araştırmaya göre, kadınlar günümüzde işgücünün yaklaşık %47’sini oluşturmalarına rağmen, mühendislikle ilgili mesleklerin %27’sini, kimyagerlerin %31’ini, çevre bilimcilerin %27’sini, bilgisayar ve matematikle ilgili mesleklerin %27’sini oluşturuyorlar (Rosenbloom ve diğ. , 2008: 544).

Teknik mesleklerde kadın işgücünün istihdam oranının düşüklüğü, mesleki ayrımcılığı gözler önüne seren Duncan İndeksi verilerinde de mevcuttur. Fuchs’un gözlemlerine göre, 1980’lerde istihdamda mesleki olarak gözlenen ayrımcılık iki kata yakındı. Yani, kadın işgücünün teknik mesleklerdeki istihdam oranı erkeklerin yaklaşık iki kat gerisindeydi. 1990 ve 2000 yılı verilerini kullanarak hazırlanan indeks mesleki istihdamda gözlenen ayrımcılığın azalmaya başladığını, bununla birlikte hâlâ kadınların %50’sinin kadın ve erkek işgücü arasında eşit bir mesleki dağılım elde etmek amacıyla meslek değiştirdiğini ortaya koymaktadır (Fuchs, 1988: 34-35).

Meslekler itibariyle istihdamda kadın işgücü aleyhine ortaya çıkan farklılık üç nedene dayalıdır. Bunlar; ayrımcılık, yeteneklerdeki farklılık ve tercihlerdir (Rosenbloom ve diğ., 2008:544). Xie ve Shauman (2003) bu nedenleri arz ve talep yanlı faktörler olarak iki grupta toplamaktadır. Yeteneklerdeki farklılıklar ve tercihler kadın işgücünün teknik mesleklere girişini engelleyen arz yanlı faktörler iken, ayrımcılık bu mesleklere girişi önleyen talep yanlı bir faktördür.

Bilgi toplumlarında ve Türkiye’de kadın işgücünün meslekler arasındaki dağılımı Tablo 3’te yer alan veriler yardımıyla analiz edilecektir.

Tablo 3: Bazı Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerle Türkiye’de İstihdam Edilen Kadınların Meslekler Arasında Dağılımı (2003-2008)-Yüzde olarak-

ÜLKELER	1		2-3		4		5		6		7-8**		9	
	2003-2008		2003-2008		2003-2008		2003-2008		2003-2008		2003-2008		2003-2008	
ABD	13.0	13.8	24.5	25.6	23.0	21.2	31.7	32.4	0.3	0.3	7.3	6.4	0.02	0.03
Japonya	15.9	16.6	29.5	30.3	13.1	12.3	15.7	16.7	4.6	3.9	20.0	18.8	0.8	1.0
Almanya	5.3	5.9	37.6	38.6	18.7	17.4	19.6	20.0	1.3	1.2	5.9	5.5	11.6	11.4
Avusturya	4.5	4.2	27.5	30.4	21.3	20.6	22.7	22.1	5.4	5.4	6.0	3.6	12.6	13.4
Belçika	8.1	8.0	34.6	35.6	22.8	21.6	17.0	17.8	1.1	0.9	4.9	4.3	11.1	11.5
Finlandiya	5.1	6.1	36.2	39.2	13.1	11.0	25.3	26.2	3.5	2.8	5.7	4.6	10.8	9.4
Fransa	5.9	6.9	31.0	33.5	21.6	19.2	19.1	19.3	2.6	1.7	6.3	5.5	13.2	13.6
Hollanda	7.4	6.3	39.0	39.9	18.6	18.5	20.2	21.6	0.9	0.8	2.6	2.1	10.9	10.4
İtalya	1.8	6.8	33.0	37.1	19.7	17.3	21.5	16.4	2.0	1.3	11.4	9.4	10.3	11.4
İngiltere *	10.1	11.6	24.9	27.9	22.4	19.3	25.8	25.9	11.7	11.0	4.5	3.6	0.2	0.4
Türkiye	1.9	3.2	12.6	17.7	8.1	10.4	5.9	9.7	55.4	31.9	8.6	8.8	7.2	17.9
Bulgaristan	0.4	4.5	30.6	28.6	10.3	11.7	18.9	20.7	5.9	4.2	18.2	17.7	14.9	12.2
İspanya	5.8	5.8	27.5	29.1	15.2	14.3	23.1	24.6	2.3	1.2	6.2	5.1	19.7	19.5
Portekiz	5.8	4.1	16.7	20.3	13.4	12.2	19.9	22.2	12.3	11.5	13.9	10.6	17.6	18.6
Yunanistan	6.4	7.6	26.0	28.8	16.1	17.8	19.0	20.2	16.5	11.4	6.3	4.3	9.5	9.6
BRICS ÜYELERİ														
Rusya	5.2	5.2	40.7	44.1	5.5	5.3	19.0	19.9	4.9	4.2	12.0	9.6	12.3	11.3
Çin (2005)	0.6		6.5		2.0		10.1		68.9		11.6		0.0	
Brezilya (2007)	4.0	4.2	16.8	17.7	11.1	11.4	42.7	20.3	16.0	13.7	8.9	9.3	0.1	23.1
G. Afrika Cum.(2008)	5.0	..	19.2	..	16.5	..	14.0	..	0.4	..	7.6	..	36.9	

Kaynak: <http://laborsta.ilo.org/STP/guest>, Erişim Tarihi: 02.05.2011’den Yararlanılarak tarafımızdan hesaplanmıştır.

Notlar: Tablonun ilk satırında yer alan numaralar, ILO tarafından verilen meslek numaralarıdır. Her bir numara karşısında yer alan meslekler, Tablo 1’de verilmiştir.

*İngiltere için 6 ve 9 birleşik verilmiştir. ** 7,8 ve 9 birleşik verilmiştir.

Tablo 3 ile ilgili gözlem ve yorumlarımız şu şekilde sıralanabilir:

i) 2003 ve 2008 yılları arasında mesleklerin toplam istihdamdaki payları, gelişmiş (bir başka ifadeyle bilgi toplumuna dönüşmüş) AB üyeleri ile ABD ve Japonya’da çok fazla değişim göstermemiştir. Bunun istisnaları İtalya, Yunanistan ve Portekiz’dir. İtalya’da bilgi sektörü içinde yer alan “Kanun Yapıcılar, Üst Düzey Yöneticiler ve Müdürler” ve “Profesyonel Meslek Mensuplarında” gözle görülür artışlar meydana gelmiştir. Ayrıca hizmet ve satış elemanları olarak istihdam edilenlerin payı 21.5’ten 16.4’e gerilemiştir. Bu değişiklikler 2003-2008 döneminde İtalya’daki kadın işgücünün bilgi yoğun mesleklerde daha fazla istihdam edilmeye başladığını gözler önüne sermiştir. Bilgi yoğun mesleklere yönelik Portekiz ve Yunanistan’da da gözlenmiştir.

ii) Türkiye’de 2003-2008 döneminde kadın işgücünün bilgi yoğun mesleklerdeki istihdam oranı yükselirken, tarım sektöründeki istihdam oranı düşmüştür. Bu değişim, bilgi toplumuna dönüşüm hedefi ile uyumlu bir gelişmedir. Ancak, Türkiye hala kadın işgücünün meslek grupları arasında dağılımı açısından gelişmiş AB üyelerine benzer bir yapıya sahip değildir. Örneğin, “Profesyonel Meslek Mensupları” ile “Yardımcı Profesyonel Meslek Mensupları”nın toplamından oluşan ikinci meslek grubunda diğer ülkelere göre son derece düşük oranlara sahiptir. Bu grupta AB üyelerindeki istihdam oranı genellikle %30-%40 arasında değişirken, Türkiye’de 2008 yılı itibari ile bu oran % 17.7’dir. bu düşüklüğün nedeni Türkiye’deki kadın işgücünün önceki yıllarda yeteri kadar üniversite eğitimi almamış olması ile açıklanabilir. Çünkü, profesyonel mesleklerdeki istihdam belirli bir alanda üniversite eğitimi gereklidir.

iii)BRICS üyelerinden Hindistan’a ait veri bulunamadığı için bu ülke tabloda yer almamaktadır. BRICS üyelerinde kadın işgücünün meslekler arasındaki dağılımını incelediğimizde Rusya’nın bilgi toplumlarından farklı bir istihdam yapısına sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Örneğin, ABD ile yaptığımız karşılaştırmalarda ilk meslek grubunda ABD ve Rusya’nın payları sırası ile %13.8 ve % 5.2’dir. 2 ve 3 nolu meslek gruplarında yine bu oranlar sırası ile % 25.6 ve % 44.1’dir. 4 nolu meslek grubunda ise bu oranlar % 21.2 ve % 5.3’tür. ABD ile karşılaştırıldığında Rusya’da profesyonel meslek grupları ile yardımcı profesyonel meslek gruplarında gözlenen yüksek istihdam oranının nedeni önceki dönemlerde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin işgücünün niteliklerini dikkate alarak uyguladığı eğitim politikalarıdır.

iv) BRICS üyelerinden Çin son yıllarda dünya ekonomisine entegre olma yolunda önemli adımlar attığı halde kadın işgücünün istihdam yapısı bakımından henüz bilgi toplumlarının sahip olduğu yapıdan oldukça uzaktır. Örneğin, kadın işgücünün tarım sektöründeki istihdam payı (% 68.9) Tablo1’de yer alan ülkelerdeki payların kat kat üzerindedir. Bilgi sektörünü oluşturan mesleklerdeki istihdam oranları ise yine Tablo 3’de yer alan ülkelerdeki oranların oldukça gerisindedir. Bu gözlemlerimiz Çin’de kadın işgücünün meslek grupları arasındaki dağılımının henüz bilgi toplumlarındaki bir dağılımdan ziyade tarım toplumlarına has bir özellik gösterdiğini ortaya koymaktadır.

v) Brezilya ve güney Afrika cumhuriyeti’nde son sütunda yer alan “Nitelik Gerektirmeyen İşlerde Çalışanlar ve Silahlı Kuvvetler Mensupları”nın diğer ülkelere göre yüksek oranlara sahip olması dikkat çekicidir. Bunun nedeni, bu ülkelerin görece gelişme düzeylerinin düşük olmasından dolayı tarım dışındaki niteliksiz işlerdeki istihdam oranının yüksekliğidir. Yine bu ülkelerdeki görece gelişme düzeyinin düşüklüğü bilgi yoğun mesleklerdeki istihdam oranlarının düşük olmasına yol açmıştır.

Tablo 3, istihdam edilen kadınların meslek grupları arasında dağılımını göstermek amacıyla düzenlenmiştir. Tablo 4 ise, her bir meslek grubunda erkek işgücü ile karşılaştırıldığında kadınların istihdam payını göstermek amacıyla oluşturulmuştur.

Tablo 4 : Bilgi Topluları, Gelişmekte Olan Ülkeler ve Türkiye’de Erkek İşgücü ile Karşılaştırıldığında Kadınların Meslek Grupları İçindeki Payı (2008) -%_

ÜLKELER*	1	2-3	4	5	6	7-8
ABD	42.6	56.6	74.8	54.1	21.0	13.9
Japonya	46.6	54.9	37.7	56.4	39.7	25.3
AB ÜYELERİ VE TÜRKİYE						
Almanya	37.8	50.3	67.3	74.3	30.7	11.4
Avusturya	28.3	46.6	70.6	72.5	47.3	8.5
Belçika	32.6	49.0	63.6	68.4	22.7	10.7
Finlandiya	29.6	55.2	79.7	79.9	33.0	10.9
Fransa	38.5	49.1	75.6	73.1	25.8	12.6
Hollanda	27.4	49.7	69.7	70.3	27.4	6.8
İtalya	33.2	47.1	60.3	57.7	23.9	15.2
İngiltere	34.5	47.4	79.0	75.4	43.9	9.4
Türkiye	9.8	35.1	41.5	21.4	43.4	9.3
Bulgaristan	32.2	60.7	76.2	60.9	43.4	27.7
İspanya	32.2	49.5	66.2	64.2	21.2	8.7
Portekiz	31.1	51.7	61.1	67.5	49.2	18.3
Yunanistan	28.3	49.1	60.1	55.0	41.3	7.8
BRICS ÜYELERİ						
Rusya	37.0	64.2	89.7	70.8	51.9	17.3
Çin (2005)	16.7	51.7	30.2	49.9	48.5	33.4
Brezilya (2007)	36.0	52.2	58.6	57.5	32.7	18.5
Güney Afrika Cum.	29.9	52.3	68.8	47.9	27.1	14.8

Kaynak: <http://laborsta.ilo.org/STP/guest>, Erişim Tarihi: 02.05.2011'den

Yararlanılarak tarafımızdan hesaplanmıştır.

Notlar:* Tablonun ilk satırında yer alan numaralar, ILO tarafından verilen meslek numaralarıdır. Her bir numara karşısında yer alan meslekler, Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 4'teki veriler, bilgi toplumlarında kadınların görece olarak daha az istihdam edildikleri mesleklerin 6(Tarım, hayvancılık, ormancılık, avcılık ve su ürünlerinde çalışanlar), 7(Sanatkârlar) ve 8 (Tesis ve makine operatörleri ve montajcılar)nolu meslekler olduğunu ortaya koymaktadır. Buna karşılık bilgi toplumlarında kadınların yoğun olarak istihdam edildikleri meslekler ise 1 (Kanun yapıcılar, üst düzey yöneticiler ve müdürler), 2 (Profesyonel meslek grupları), 3(Teknik elemanlar ve yardımcı profesyonel meslek grupları), 4 (Bürolarda ve müşteri hizmetlerinde çalışanlar), 5 (Hizmet personeli) nolu meslek gruplarıdır. Ne var ki, başta Türkiye, Brezilya ve Çin gibi henüz bilgi toplumuna dönüşmemiş ülkelerde kadınların ilk beş meslek grubundaki istihdam oranları oldukça düşüktür. Bu ülkelerde, bilgi ekonomisini temsil eden ilk meslek gruplarında erkek işgücü yoğun olarak istihdam edilmektedir.

3.3 Kadın İşgücünün Dört Sektör Arasında Dağılımı

Kadın işgücünün bilgi sektörü de dahil olmak üzere dört sektör arasında dağılımı, Tablo 5'te yer almaktadır. Tablo 5 ile ilgili gözlemlerimiz şu şekilde sıralanabilir:

(i)ABD (%60.6), Belçika (65.2), Hollanda (%64.7) ve Almanya'da (%61.9) kadın işgücünün bilgi sektöründeki istihdam oranı son derece yüksektir. Bu ülkelerde kadın işgücünün yoğun olarak istihdam edildiği bir diğer sektör, hizmetlerdir.

ii) Çin (%9.1), Türkiye (%31.3) ve Brezilya'da (%33.3) içinde buldukları gelişme aşamasının bir sonucu olarak bilgi sektörünün istihdam oranı düşüktür.

iii)Bilgi sektörünün istihdam payının düşük olduğu ülkelerde kadın işgücünün önemli bir bölümü tarım sektöründedir. Kadınların tarımdaki istihdam oranları Çin'de %68.9, Türkiye'de %31.9 ve Brezilya'da %13.7'dir.

Tablo 5: Bilgi Topluları, Gelişmekte Olan Ülkeler ve Türkiye'de Kadın İşgücünün Sektörel Dağılımı (2008)- Yüzde Olarak-

ÜLKELER	Tarım	Sanayi	Hizmetler	Bilgi
ABD	0.3	6.4	32.43	60.6
Almanya	1.2	5.5	31.4	61.9
Avusturya	5.4	3.6	35.5	55.2
Belçika	0.9	4.3	29.3	65.2
Finlandiya	2.8	4.6	35.6	56.3
Fransa	1.7	5.5	32.9	59.6
Hollanda	0.8	2.1	32	64.7
İtalya	1.3	9.4	27.8	61.2
İngiltere*	11	3.6	26.3	58.8
Japonya	3.9	18.8	17.7	59.2
Türkiye	31.9	8.8	27.6	31.3

Bulgaristan	4.2	17.7	32.9	44.8
İspanya	1.2	5.1	44.1	49.2
Portekiz	11.5	10.6	40.8	36.6
Yunanistan	11.4	4.3	29.8	54.2
Rusya	4.2	9.6	31.2	54.6
Çin	68.9	11.6	10.1	9.1
Brezilya (2007)	13.7	9.3	43.4	33.3
Güney Afrika Cumhuriyeti	0.4	7.6	50.9	40.7

Kaynak: <http://laborsta.ilo.org/STP/guest>, Erişim Tarihi: 02.05.2011'den

Yararlanılarak tarafımızdan hesaplanmıştır.

Notlar : *İngiltere için 6 ve 9 birleşik verilmiştir. ** 7,8 ve 9 birleşik verilmiştir.

4.Sonuç

Sanayi toplumundan sanayi-sonrası topluma dönüşüm ülkelerde çeşitli yapısal değişikliklere yol açmaktadır. Bu yapısal değişikliklerden biri, ülkelerin istihdam yapılarında gözlenmektedir. Sanayi toplumunda önemli bir paya sahip olan sanayi sektörünün yerini, sanayi sonrası bilgi ekonomisinde bilgi ve hizmet sektörleri almaktadır.

Genel istihdam yapısında gözlenen bu değişme, kadın işgücünün istihdam yapısında da gözlenmektedir. Sanayi toplumunda sanayi sektörünün kas gücüne dayalı olan yapısından dolayı sanayi sektöründe çok fazla istihdam olanağı bulamayan kadın işgücü, sanayi sonrası toplumda ön plana çıkan bilgi ve hizmet sektörlerinde daha fazla çalışma olanağı bulmuştur. Bu sektörlerdeki işlerin zihin gücüne dayalı olması, eğitim düzeyi gittikçe yükselen kadın işgücünün bu sektörlerde yoğunlaşmasına yol açmıştır.

Bu çalışmada kadın işgücünün bilgi toplumları ve Türkiye'deki istihdam yapısı karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Ancak, Türkiye dışında ele alınan ülkelerin hepsi bilgi toplumu değildir. Asıl karşılaştırma bilgi toplumları ile yapılmakla birlikte, analizlere BRICS üyeleri de dahil edilmiştir. Bunun nedeni, bu ülkelerin bir kısmının Türkiye ile benzer gelişme aşamasında bulunması ve son yıllarda yükselen ekonomiler grubunda yer almalarıdır.

Yaptığımız karşılaştırmalı analizler, kadın işgücünün istihdama katılma oranının bilgi ekonomilerinde yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Bunun bir istisnası geçmişte piyasa ekonomisi ilkelerine uygun bir ekonomi politikası uygulamamış ya da günümüzde de bu ilkelere sahip olmayan ülkelerdir.

Kadın işgücünün meslek grupları arasında dağılımını incelediğimizde, bilgi toplumlarına dönüşmüş ülkelerde kadınların eğitim ve uzmanlaşma gerektiren bilgi ve hizmet sektörlerinde yoğun olarak çalıştıkları gözlenmektedir. Hatta bu ülkelerde kadın işgücünün %60'ından fazlası tek başına bilgi sektöründe istihdam edilmektedir. Türkiye'deki kadın işgücünün istihdam yapısı henüz bilgi toplumlarının oldukça gerisindedir. Halihazırda, Türkiye'de

kadınların en yoğun olarak istihdam edildiği sektör tarım sektörüdür. Hem kadın işgücünün istihdama katılım oranı hem de bilgi ve hizmet sektörlerindeki istihdam payı bakımından bilgi toplumlari ile karşılaştırıldığında Türkiye'nin önemli eksiklikleri bulunmaktadır. Bilgi sektörünün ihtiyaç duyduğu eğitim ve uzmanlaşmaya ağırlık verilmesi, özellikle kız çocuklarının eğitim düzeylerini iyileştirici politikalar geliştirilmesi, Türkiye'de kadın işgücünün hem işgücüne katılım oranını yükseltecek hem de bilgi toplumlarının sahip olduğu istihdam yapısına ulaşmasını sağlayacaktır.

Kaynakça

- Atik, Hayriye (1998) "Employment in the Information Sector: The Case of Turkey," **Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi**, Sayı: 13, s.81-95.
- Atik, Hayriye-Aytekin Altıparmak (2011) "Avrupa Birliği ve Türkiye'de Bilgi Sektörünün İstihdama Katkısı," **Bilgi Ekonomisi**, Editörler Sedat Murat ve İbrahim Güran Yumuşak, 227-237.
- Dura, Cihan (1990) **Bilgi Toplumunu**, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara.
- Dura, Cihan - Hayriye Atik (2002) **Bilgi Toplumunu, Bilgi Ekonomisi ve Türkiye**, Literatür Yayınevi, İstanbul.
- Fuchs, Victor (1968) **The Service Economy**. National Bureau of Economic Research, New York.
- Fuchs, Victor (1988) **Women's Quest for Economic Equality**, Cambridge MA, and Harvard University Press.
- <http://laborsta.ilo.org/STP/guest>, Erişim Tarihi: 02.05.2011.
- ILO (1989) **Women in the World of Work**, ILO, Geneva.
- Katz, Raul Luciano (1986) "Explaining Information Sector Growth in Developing Countries," **Telecommunication Policy**, No.10, pp.208-228.
- Mishra Vinod- Russell Smyth (2010) "Female Labour Force Participation and Total Fertility rates in the OECD: New Evidence from Panel Cointegration and Granger Causality Testing", **Journal of Economics and Business**, Vol.62, pp.48-64.
- Rosenbloom Joshua, L.-Ronald A. Ash- Brandon Dupont-LeAnne Coder (2008) "Why are There So Few Women in Information Technology? Assessing the Role of Personality in Career Choices," **Journal of Economic Psychology**, Vol, 29, pp.543-554.
- Sabolo, Yves (1975) **The Service Industries**. ILO, Geneva.
- Xie, Yuan-Shauman Karel A. (2003) **Women in Science: Career Process and Outcomes**, Cambridge MA and London, Harvard University Press.